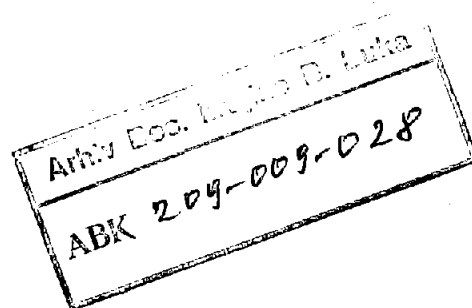

SAČIĆ FERID - ROZMAN

U ZATVORU CRNE KUĆE

Radio sam u Prosvetnom odjeljenju Velike župe Sana i Luka. Jednog dana, dok sam bio na redovnom radu, došao je ustaški agent i odveo me u Župsko redarstvo, koje je tada bilo smješteno u Džinića kući. Međutim, tamo me nisu zadržali, već su me bez ikakvog objašnjenja preveli u Crnu kuću. Budući da nisu imali dokaza o mom ilegalnom političkom radu, mislim da sam tada uhapšen kao taoc. Smejstili su me u jednu ćeliju u prizmelju. U ćeliji sam bio s Osmanom i Dževadom Maglajlićem, Nazimom Džabićem, Suljicom & Halalkićem, Milanom i Božom Radmanom (dovedenih krajem jula 1941. godine), Asimom Dedićem, Ljuišom Čekrljom, Pavom Radanom, Jašarević Huseinom - Tutekom, Sulejmanom Jaranom, Kasimom Jaranom, Zvonkom Odićem, Mićom Radakovićem, Hasanom Seferagićem (bio na spratu pod istragom ustaškog Prijekog suda), Rahmijom Kađenićem, Iffanom Gvoždjarom, Djinom Farjrudinom, Vućo Čamilom i drugim. Sastav zatvorenika u ćeliji često se mijenjao, jer su jedne odvodili, a druge dovodili. Nisu mi poznati razlozi zbog čega su nas često premještali. Pošto su stalno ubacivali nove zatvorenike, najčešće nije bilo dovoljno mjesta ni za ležanje. Spavali smo najčešće na boku da bi se smjestili i oni koje su hapsili i dovodili iz okolnih sela. Zatvorenih seljaka Srba bilo je veoma mnogo. Dobro se sjećam da je jedan seljak samo u toku jedne noći potpuno posjedio. Bila je to za nas svojevrsna senzacija, nama neshvatljiva. Dobro se sjećam da je došao s bujnom crnom kosom, a izjutra je bila sva potpuno bijela. Zatvorenike su vodili na isljedjenje, ali je to bilo sve više nego isljedjenje, jer su zatvorenike mučili i onako izmrcvarene ubacivali ih u ćeliju.

Jednog dana došao je kamion u dvorište zatvora. Iz naše

a i iz drugih ćelija izvedeni su uhapšeni Srbi seljaci i odvedeni u nepoznatom pravcu. Svi seljaci bili su vezani. Poslije smo čuli da su svi streljani. Pri odlasku kamiona pozdravili su nas: "Zbogom braćo!"

Bilo je slučajeva da je Sud formalno pojedine zatvorenike puštao na slo bodu, ali su ih ustaše u međuvremenu slali u logore. Mnogi su bili likvidirani, a da je tek kasnije stizala presuda da se puštaju na slobodu. Sjećam se da je u Crnu kuću dolazio advokat Viktor Debeljak i tražio od seljaka novac da bi ih navodno svojom intervencijom spasio od najgorjeg. Govorio je, naime, da će izdejstvovati da budu pušteni na slo bodu. Međutim, nisu ih puštali. Dobro se sjećam i sada jednog slučaja kada je taj advokat od jednog seljaka iz moje ćelije tražio novac: "Nadji novac, koga sigurno imaš i bićeš siguran da ćeš ubrzo izaći iz zatvora!" Tom prilikom iz njegovih ledja ključar Mujo, čijeg se prezimena ne sjećam, davao je očima i rukama znakove seljaku da ne daje novac. Seljak, i pored ubjedjivanja iz lijepih riječi advokata, nije htio da prihvati ponudu za navodno puštanje na slobodu. Tog ključara Muju zvali smo "Babo", jer je imao negdje oko 60 godina, a bio je dobar i predusretljiv prema zatvorenicima. Što je god bilo u njegovoj moći, on je bio u stanju da učini da bi pomogao zatvorenicima. Isto tako bio je dobar i jedan stražar, čini mi se po imenu Jure. On nije odobravao mjere ustaških vlasti i nastojao je pomoći gdje god je mogao.

Žene su imale ćelije u prizemlju, odmah pri ulazu. Dobro se sjećam da je tada bilo dosta uhapšenih žena iz grada, a da ne nabrajam i žene koje su dovođene iz okolnih sela i mjesta. I njih su u toku saslušanja mučili, posebno žene koje su od režima smatrane da pripadaju radničkom pokretu.

Pavo Radan je nas je uvijek hrabrio, nalazeći najprikladnije riječi za date teške momente. Uvijek je izsticao da treba istrajati i biti hrabar. Naročito je isticao da će se razvijati Narodno-oslobođilački pokret i da će Jugoslavija biti slobodna zemlja, a ne onakva kakva je bila za vrijeme monarhije. Naglašavao je da okupatori i njihovi pomagači ne mogu sve poubijati, jer je narod u našoj zemlji ponosan, hrabar i slo bodoljubiv.

Osim toga komunistički pokret je jak, jer ima podršku ~~unx~~ narodu i iz njega izrasta. Narod je shvatio da je Komunistička partija takva moćna politička organizacija koja će moći da ostvari ono o čemu su radnici i seljaci prije rata maštali. Učesnici radničkog pokreta su vojnici revolucije. One koje neprijatelj pobiye, osvetiće njegovi drugovi. Pojedinci nisu važni, čak i ako poginu, govorio je Đavo Radan, jer je bitno da se ostvari slo boda, a ona mora doći, jer narod mora pobjediti. Pavo Radan je inače bio veoma staložen čovjek. Ničega se nije plašio i ništa ga nije moglo pokolebati. Uživao je ogroman autoritet ne samo među učesnicima radničkog pokreta, nego i među svim zatvorenicima. Mnoge je on ohrabrivao da ustraju i u najtežim uslovima i da se ne pokolebaju ni za vrijeme mučenja.

Morali smo se plašiti provokacija. Sjećam se da su pravljene neke kombinacije da se bježi iz zatvora. Nije mi poznato da li je inicijativa o bijegu iz zatvora došla ~~iz~~ ^{od} drugova iz grada, ili je nastala u krugu zatvora. Šraviše, moguće je da je to bila i kombinacija u kojoj su bile umješane prsti provokatora.

Higijena je bila veoma loša. Puno je bilo ušiju koje su bile na sve strane, a naročito po odjeći. Zakonske vlasti nisu ništa preduzimale da bi se stanje poboljšalo. Sjećam se da smo Pavu Radana čistili od ušiju, koje su se naročito ugnijezdile u njegovim vunanim čarapama. S vremena na vrijeme dolazio je u Crnu kuću brijač iz grada. Brijač nas je i šišao i hodniku PO rasporedu izvodili su nas na šišanje. Sjećam se u par navrata da nas je u hodniku. onako prilično obrasle, brijač Djulaga Gorić, inače šegrt kod nekog banjalučkog frizerskog majstora.

Hrane je bilo dovoljno, ali ne zbog toga što je dolazilo od uprave zatvora. Ono što se od njih dobivalo za cijeli dan, nije bilo dovoljno ni za jedan dnevni obrok, a da i ne govorim da je to bilo krajnje nehigijenski i loše. Dobra hrana je poticala od porodica koje su hranu slale u zatvor. Sve što se dobivalo, djelilo se na sve

4.)

uhapšeničke u ćeliji. Dobro se sjećam da je majka Miće Radakovića donosila svakodnevno hranu u količini da se mogla nahraniti 4-5 ljudi. Dosta veliku količinu hrane slala ~~me~~ je naročito porodica kadije Mašglajlića. Hranu su slale i ostale porodice. Zbog toga ih hrani, bar tada, jula i augusta 1941.godine nismo osuđivali.

U ćeliju su nam ubacivali razne ljude kao provokatore. Takvi su obično ostajali jedan - dva dana, a najčešće samo po jednu večer. Zbog toga smo morali paziti šta ćemo i kako reći. Ako je trebalo nešto povjerljivo kazati, ondase to prenosilo od jednog do drugog šapatom. Zbog takve opreznosti provokatori nisu uspjivali da doznaju ono zbog čega su bili ubacivani. Mislim da je cilj režimskih vlasti bio da što više imena doznaju kako bi kroz hapšenje i kasnije mučenje mogli doznati sve ono što ih je o ilegalnom radu u gradu i šire interesiralo. Sjećam se da je jednog dana došao u zatvor i Ratko Paternoster, mislim jula 1941.godine. Možda je napravio neku grešku pa je uhapšen. Međutim, mislim, da je ušao kao provokator kako bi nešto doznao. Koliko se sjećam, u zatvoru ~~nek~~ je bio nepun dan.

20. april 1978.godine

(Ferid Sačić)

